

Rodostó Európában – Európa Rodostóban II. Rákóczi Ferenc emlékkiállítás

Kedves Látogató!

Köszöntjük Önt a rodostói Rákóczi Emlékházban és Múzeumban. Ön a Magyar Köztársaság Oktatási és Kulturális Minisztériuma és Külügyminisztériuma segítségével, a Magyar Nemzeti Múzeum részvételével 2009-ben felállított új történeti kiállítás hangos vezetőjét hallgatja, amely tisztelegni kíván II. Rákóczi Ferenc fejedelem és a magyar politikai emigráció emléke előtt.

A vezető segítségével bővebb információt szerezhet a tárlat egy-egy tartalmi egységéhez, megismerheti a kiállított tárgyak, festmények, grafikák történelmi háttérét, tartalmasabbá téve a kiállítás megtekintését.

Az előtér a 18. századi Európába kalauzol minket.

Európa a 18. század elején

A törökök elleni háborút lezáró karlócai béke (1699) után Magyarország területi épsége lényegében helyreállt, az ország teljhatalmú irányítása a bécsi udvar kezébe került, így Erdély is elvesztette önállóságát. Európa másik felén a spanyol trón megszerzéséért 1701-ben meginduló spanyol örökösödési háborúban a franciák és a bajorok támadást intéztek a Habsburg Birodalom ellen. Ezzel párhuzamosan Észak-Európában a lengyel trónért és a balti hegemoniáért megindult az ún. északi háború. Európa szinte minden jelentősebb állama bekapcsolódott valamelyik háborúba.

Magyarországon a sorozatos alkotmányosértések, valamint előjogainak megsértése okán a nemesség, míg a császári katonaság túlkapásai, valamint a megemelt adóterhek miatt a parasztság került szembe a Habsburg kormányzattal. II. Rákóczi Ferenc és Bercsényi Miklós az általános elégedetlenség miatt XIV. Lajos francia királynak, a császáriak fő ellenségének támogatását kérte. A felségárulás miatt letartóztatott II. Rákóczi Ferenc bécsújhelyi börtönéből – kalandos úton – Lengyelországba menekült.

Utunkat az információs pult mellett jobbra, a konyhán keresztül folytatjuk. Kiállításunk harmadik termében II. Rákóczi Ferenc származásával, családjának történetével ismerkedhetünk meg.

II. Rákóczi Ferenc rokoni kapcsolatai

II. Rákóczi Ferenc előkelő családban született. Dédapja, I. Rákóczi György fejedelemként gazdaggá, erőssé tette Erdélyt. Bekapcsolódott a harmincéves háborúba (1618–1648), s elérte, hogy állama bekerüljön a háborút lezáró vesztfáliai béke szövegébe. Nagyapja, II. Rákóczi György, az erdélyi fejedelemség mellé a lengyel koronát is meg akarta szerezni. A török porta engedélye nélkül indított hadjárata kudarcba fulladt, az Erdélyre támadó török–tátár hadakkal folytatott harcban életét vesztette. Apai nagyanyja, Báthori Zsófia révén Báthori István, Zsigmond, András, és Gábor erdélyi fejedelmek szellemi örökségét is magáénak mondhatta.

Apja, I. Rákóczi Ferenc, Északkelet-Magyarország legnagyobb birtokosa volt. Édesanyja, Zrínyi Ilona a törökverő horvát bán, Zrínyi Péter leánya, Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér unokahúga. Péter I. Rákóczi Ferencsel együtt részt vett a Habsburg-ellenes Wesselényi-féle szervezkedésben, s emiatt az életével fizetett. I. Rákóczi Ferenc édesanyjának, Báthori Zsófiának sikerült pénzzel megváltania fia életét. II. Rákóczi Ferenc még csecsemőkorában elvesztette édesapját. Édesanyja 1682-ben újra férjhez ment, Thököly Imréhez, aki 1682–1685 között fennálló Közép-Magyarország (Orta Madzsar) török vazallusállam fejedelme volt. Annak összeomlása után Zrínyi Ilona hősiiesen védelmezte Munkács várát, Thököly

fejedelemségének utolsó erődjét, de 1688-ban kénytelen volt feladni, és a karlócai béke (1699) után férjével együtt törökországi emigrációba kényszerült.

Sétáljunk vissza az előtérbe és az információs pultot megkerülve menjünk fel a lépcsőn. Az emlékmúzeum második szintjén található három terem a szabadságharc történetét dolgozza fel. A lépcsővel szemben lévő teremben folytassuk utunkat, majd tekintsük meg a másik két termet is.

A Rákóczi szabadságharc 1703–1711

A törököktől visszafoglalt Magyarországon a bécsi udvar kormányzati módszere széles körű visszatetszést keltett a társadalom minden rétegében. A rendi jogok csorbítása, az ország területére lépő idegen hadsereg kényszerű ellátása, az adóemelés fokozták az elégedetlenséget. A végvári katonaság is feleslegessé vált, és a bécsi udvar nem engedélyezte önálló magyar hadsereg felállítását. Thököly Imre seregének maradványai, és az elbocsátott végváriak többször próbálkoztak fegyveres felkeléssel. Úgy az 1697-ben kitört hegyaljai, mind az 1703. évi tiszaháti felkelést is leverték. A fokozódó elégedetlenség, és az 1701-ben kirobbanó spanyol örökösödési háború miatti kényszersorozások vezettek a Rákóczi szabadságharc kitöréséhez.

1703 áprilisában a tiszaháti felkelők felkeresték a Lengyelországba menekült II. Rákóczi Ferencet és kérték, hogy legyen vezérük. Rákóczi a „brezáni kiáltványban” Magyarország lakosságához fordult és fegyverbe szólította őket. A határra érkezve azonban csak néhány száz fegyveres fogadta, de ennek ellenére, egy új magyar állam megteremtése érdekében az élükre állt.

Seregéhez rövid időn belül tömegesen csatlakoztak, melynek eredményei hamarosan megmutatkoztak. A császáriakat kiűzték a Felvidékről és 1703 decemberében Károlyi Sándor csapatai elfoglalták a Bécs védelmére épített sáncokat is. 1704-ben a Dunántúl elfoglalására indítottak offenzívát. 1704-ben a höchstädti csatában a császáriak győzedelmeskedtek a franciák és a bajorok felett, így egyre több katonát tudtak a Magyarországi hadszíntérre küldeni. A felkelők 1704 végétől 1708-ig uralmuk alatt tartották a Duna-Tisza között, a Tiszántúlt, valamint a Felvidék jelentős részét. 1705 végére pedig néhány vár kivételével a Dunántúlt is felszabadították, 1707 elején Erdélyt is megszállták.

1705 szeptemberében a Szécsényben megtartott országgyűlésen a szövetkezett rendek Rákóczit vezérlő fejedelemmé választották és mellé tanácsadó szervként 24 tagú szenátust állítottak, megalakult a Magyar Konföderáció. A fejedelem teljhatalommal intézte a külpolitikát, valamint a pénz- és hadügyet is. A diplomáciai munkát a Ráday Pál vezette kancellária végezte, míg a Gazdasági Tanács elsősorban a had- és fegyverellátásért felelt. Az országgyűlés a vallásügyben is jelentős döntéseket hozott. Kimondta a három bevett vallás (katolikus, református, evangélikus) szabad vallásgyakorlatát, és rendezte az 1647 óta a protestánsoktól elvett templomok felekezeti tulajdonlásának kérdését is.

1705-ben I. Lipót halála után a sokkal rugalmasabb I. József került a trónra. Angol és holland diplomaták közvetítésével béketárgyalások kezdődtek. 1704-ben II. Rákóczi Ferencet erdélyi fejedelemmé választották, amely ekkoriban a császáriak kezén volt. A béke feltétele a fejedelmi szék elfoglalása, amelybe a császáriak nem mentek bele s így a harc tovább folytatódott. A fejedelem nagyban bízott a francia-bajor szövetségben, annak ellenére, hogy XIV. Lajos mindvégig elzárkózott a hivatalos szövetségkötéstől. A franciák évi 10.000 tallér segéllyel támogatták a fejedelmet és számos hadmérnököt és tisztet bocsátottak a rendelkezésére. 1707 májusában az ónodi országgyűlés kimondta a Habsburg-ház trónfosztását s ezért a fejedelem a bajor uralkodót, II. Miksa Emánuelet, majd a porosz trónörökösöt szerette volna a magyar trónon látni. A francia-bajor szövetségesek az 1709-es

malplaquet-i csatavesztés hatására békét kötöttek a császáriakkal és beszüntették a Magyar Konföderáció katonai és gazdasági támogatását. II. Rákóczi Ferenc nem kapott érdemi svéd, vagy lengyel támogatást, sőt a török szultán sem segítette a Habsburgokkal érvényben levő békeszerződés miatt. Egyedül I. Péter orosz cár kötött a fejedelemmel szerződést Varsóban 1707. szeptemberében. A cár felajánlotta Rákóczinak a lengyel trónt, aki azonban csak azzal a kikötéssel fogadta volna el, ha a cár biztosítja a lengyelek szabadságát, megkötik a lengyel-erdélyi-magyar konföderációt, melyet Anglia és Hollandia szavatolásával belefoglalnak a háborút lezáró békébe. A cárt azonban az 1709. évi poltava-i győzelem ellenére lekötötte a svéd háború, s így II. Rákóczi Ferenc és állama magára maradt.

Az állam gazdasági szempontból sem volt könnyű helyzetben, hiszen a 17. század végi háborúk az ország gazdasági erőforrásait csaknem teljesen kimerítették. A hadianyag és az élelem raktározása és könnyebb elosztása érdekében a fejedelem tárházak rendszerét állította fel. A hazai céhes ipar képtelen volt a katonákat ellátni nagyobb mennyiségű fegyverrel és egyenruhával. A fejedelem támogatta a textil és vashámor manufaktúrák fejlesztését, a mestereket felmentette a katonáskodás terhe alól és konkrét terveket dolgozott ki az ipar és kereskedelem fejlesztésére. A szabadságharc legnagyobb gondját a pénzhány okozta. A francia hadisegély, valamint a Rákóczi által veretett arany- és ezüstpénzek a külföldi fegyvervásárlásokra kellettek. A fejedelem ezért kénytelen volt – az adóbevételek hiánya miatt – a pénzrontás eszközéhez folyamodni. A rézpénzek egy időre átsegítették az államot a gazdasági nehézségeken. Később a fejedelem kénytelen volt adót kivetni, amely azonos elv szerint mindenkit, így a fejedelmet is terhelte.

1708-ban Trencsénél a császári csapatok súlyos vereséget mértek a fejedelem seregére. A katonák szétszéledtek, Rákóczi hadserege rövidesen a felére csökkent. 1709-ben feladták a Dunántúlt és 1710-ben a fejedelem által vezetett romhányi csatában ismét a császáriak diadalmaskodtak. Rövidesen Rákóczi állama Felső-Magyarországra és az Alföld északi peremére zsugorodott. 1710-ben a császári csapatok főparancsnokává Pálffy János altábornagyot nevezték ki. Az egész Európában pusztító pestisjárvány elérte Magyarországot is, Rákóczi éhségtől és pestisjárványtól sújtott állama számára egy kiút maradt, garanciális békét kötni Béccsel. Pálffy tábornok 1710 novemberében megkezdte a tárgyalásokat a fejedelem megbízottjával, Károlyi Sándorral. A Lengyelországba távozott Rákóczi távollétében a hadak főparancsnokságát Károlyi Sándorra ruházta át, akinek Pálffy kedvező békeajánlatot közvetített. A Szatmárra összehívott szövetségessé rendek 1711. április 30-án elfogadták a békefeltételeket, és másnap a hadiszemlére összehívott katonaság a majtényi síkon letette a hűségesküt és földbe szúrták zászlóikat. A Magyar Konföderáció állama megszűnt.

Menjünk fel a lépcsőn a második emeletre. Itt a fejedelem emigrációban töltött éveit ismerhetjük meg.

A Rákóczi emigráció

II. Rákóczi Ferenc 1711. február 21-én elhagyta Magyarországot, hogy Lengyelországban találkozzon I. Péter cárral. Ekkor még nem tudta, hogy soha többé nem léphet hazája földjére. A cárral már csak a szatmári békét követően, május 12-én találkozott, aki támogatásáról biztosította. Rákóczi még bízott abban, hogy orosz segítséggel újraindíthatja a harcot, a kezén lévő munkácsi várból. Munkács azonban június 15-én kapitulált, ezzel a szabadságharc utolsó magyarországi bástyája is elesett. I. Péter cár is megvonta támogatását, mert vereséggel végződő török háborúja miatt igyekezett megnyerni a bécsi udvar jóindulatát. Ennek ellenére Rákóczi elkísérte a cárt Elbingbe, majd Gdańskba költözött. A fejedelem gdański

tartózkodása alatt a bujdosók száma erősen lecsökkent. Ki az orosz hadseregben, ki a lengyelben vállalt szolgálatot, de sokan hazatértek, mint Ráday Pál és Sréter János.

Eközben Magyarországon az 1712-ben összehívott országgyűlésen a Rákóczi szabadságharc gyűléseinek minden határozatát semmisnek nyilvánították, a szatmári békében megjelölt határidőre hazatérőknek teljes bűnbocsánatot biztosítottak, a távollévőket azonban hazaárulónak nyilvánították, száműzték, és vagyonukat elkobozták.

1712. november 9-én Rákóczi Franciaországba utazott, hogy XIV. Lajos segítségét kérje: az utrechti béketárgyalások során ismerjék el Erdély önálló államiségát. 1713. február 13-án a király először fogadta versaillesi-i kastélyában. Rákóczi könnyen beilleszkedett az udvar életébe. Erőfeszítései azonban hiábavalónak bizonyultak, Erdély kimaradt az utrechti és a rastatti békéből. A csalódottság, és XIV. Lajos halála miatt a grosbois-i kamalduli szerzetesek kolostoránál telepedett le. Ideje egy részét Vallomásai és Emlékiratai írásával töltötte. Bujdosótársairól sem felejtkezett meg, anyagilag segítette őket.

A Habsburg és az Oszmán Birodalom között 1716-ban kirobbant háború azonban ismét fölcillantotta a reményt, hogy a harcot újra felvehetik. A török szultán meghívólevelével, és ígéreteiben bízva 1717 augusztusában indult el Rákóczi Törökországba, de mire Drinápolyba érkezett, a háború befejeződött. Rákóczi hiába kérte a szultán segítségét, újra csalatkoznia kellett. Az 1718 júniusában Pozserevácon megkezdett béketárgyalásokon III. Károly kiadatásukat követelte, a Porta azonban ezt nem teljesítette. A békemegállapodás alapján a határtól távolabb, előbb a Konstantinápoly melletti Jenikőjbe, majd 1720-ban Rodostóban jelölt ki nekik tartózkodási helyet, amelyet nem hagyhattak el. Az emigránsok lassan Rákóczi köré gyülekeztek. Haláláig itt élt leghűségesebb híveivel, köztük Bercsényi Miklóssal és Mikes Kelemennel. A török hivatalokkal és méltóságokkal való kapcsolattartást segítette a magyar származású Ibrahim Müteferika, aki tolmácsként és titkárként tevékenykedett a fejedelem mellett.

II. Rákóczi Ferenc 1735. április 8-án bekövetkezett halála után a törökországi emigráció tagjai a fejedelem idősebb fiáért Rákóczi Józsefért küldtek, hogy legyen a vezetőjük. Ő erre megszökött Ausztriából, és 1736. december 1-én Rodostóba érkezett. Az 1737 nyarán a Habsburg és az Oszmán Birodalom között kitört háború reményt adott arra, hogy hazatérhetnek az emigrációból. 1737. december 2-án a szultán fogadta Rákóczi Józsefet, majd 1738. január 25-én megkapta az erdélyi fejedelemségre vonatkozó szultáni athnámét. Január 28-án terveiről kiáltványt intézett Erdély és Magyarország lakosságához. A magyarországi elégedetlenség várt, nagyszámú csatlakozása azonban elmaradt. A török támadás sem hozott jelentős eredményeket, és rövidesen – 1738. november 9-én Cernavodában – Rákóczi József is meghalt. A köréje gyűlt száműzöttek végül 1740. június 21-én visszatértek Rodostóba. Ezzel az emigráció történetének utolsó jelentős epizódja is véget ért.

A terem végében egy kis szoba nyílik, amely Mikes Kelemennek állít emléket.

Mikes Kelemen (1690–1761)

Apja részt vett a Thököly felkelésben. Kolozsváron a jezsuita gimnáziumban tanult, majd 1707-től II. Rákóczi Ferenc apródja. A szabadságharc bukása után követte urát az emigrációba, és mindvégig mellette maradt. 1758-ban ő lett a magyar kolónia vezetője. Törökországi levelek címmel fiktív levelek formájában megírta emigrációs élményeit az 1717–1758 közötti időszakból képzeletbeli nagynénjéhez Konstantinápolyba. E mellett számos francia művet fordított magyarra. Munkáját 1794-ben Szombathelyen adták ki először.

Az egykori ebédlőteremben az épület 20. századi történetével ismerkedhetünk meg.

Az épület 20. századi története

A fejedelem ebédlőházáról, kinézetéről először Thaly Kálmán számolt be 1889-ben. A pusztuló ebédlőház megmentéséért Szádeczky Lajossal együtt mindent megtettek. Kezdeményezésükre a magyar állam 1905-ben jutott hozzá az ebédlőház művészi részleteihez, amelyeket leszereltek és 29 ládába csomagolva Kassára szállították, hogy ott újra felépítsék a rodostói ebédlőház mását. A ház tervezési munkálatai félbemaradtak, amikor Kassát az I. világháború után Csehszlovákiához csatolták. Az ebédlőház rekonstrukciója 1942-ben készült el, miután a város 1938-ban újból Magyarország része lett.

A rodostói ebédlőházat 1932-ben újjátotta fel a magyar állam. Az ebédlőteremben a vakolatra felfestették az eredeti gipszstukkók díszítéseit, újrakészítették a kibontott nyílászárókat, a famennyezetet és az almáriumot a rekesztővel együtt. Az újjáépített ebédlőházat, mint Rákóczi emlékmúzeumot 1933-ban nyitották meg. 1982-ben elkészítették a Kassán lévő eredeti berendezések hiteles másolatát, így az eredeti helyükre kerültek vissza az 1905-ben lebontott stukkók, famennyezetek és a festett díszes almárium hiteles másolatai.

Végül menjünk vissza a földszintre, ahol az előtérből nyíló teremben megtudhatjuk, hogyan emlékezik az utókor II. Rákóczi Ferencre.

II. Rákóczi Ferenc és társai hamvainak Magyarországra kerülése és a Rákóczi kultusz

A fejedelem és a többi emigráns, valamint száműzetésbeli elődeik, Thököly Imre és Zrínyi Ilona sírjainak felkutatása, a fennmaradt tárgyi emlékek megmentése Fraknoi Vilmos, Thaly Kálmán és Thallóczy Lajos érdeme. A hamvakat 1906-ban vitték Magyarországra, miután az 1906. XX. törvénycikk eltörölte a Rákóczit és bujdosó társait száműző 1715. XLIX. tc. 2. és 3. paragrafusát. Az eseményre országos ünnepség keretében 1906. október 27–30. között került sor. Isztambulból a Kelet nevű hajó hozta Constanța-ba a koporsókat és a kísérő bizottságot, onnan pedig különvonat Orsován keresztül a fővárosba. A vonatot mindenütt ünnepség fogadta.

Budapesten a Deák téri evangélikus templomban gyászistentiszteletet, a Bazilikában gyászmisét tartottak. A hamvakat azután különvonat szállította tovább Kassára, illetve Késmárkra.

II. Rákóczi Ferenc, Zrínyi Ilona és Rákóczi József, Bercsényi Miklós és neje gróf Csáky Krisztina, Esterházy Antal, Sibrik Miklós hamvait a kassai dóm kriptájában, Thököly Imre földi maradványait a késmárki új evangélikus templomban helyezték örök nyugalomra. A hazaszállításkor Magyarországra kerültek a Rákóczi-emigráció Rodostóban felkutatott emlékei is.

A 20. század folyamán ünnepségek, emlékkiállítások tisztelegtek a fejedelem és a szabadságharcban részt vett társai előtt. A 19. század végén felerősödött kultuszt fokozatosan a Rákóczi-kor elmélyült kutatása váltja fel, amelynek eredményeit átfogó tanulmánykötetek, tudományos ülésszakok, különböző kiadványok, tették ismertté.

Köszönjük megtisztelő figyelmét, reméljük sikerült felidézni a múltat e történelmi falak között.